Анна ДИМОВСЬКА,
кандидат філологічних наук,
методист коледжу, викладач-методист
вищої кваліфікаційної категорії
циклової комісії філологічних дисциплін
Комунального закладу
«Балтський педагогічний фаховий коледж» (м. Балта)
e-mail: annadymm@ukr.net

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасна професійна діяльність учителя початкової школи відбувається в умовах постійних змін змісту, організації та технологій освітнього процесу. У таких умовах професійна компетентність педагога не може обмежуватися здатністю відтворювати засвоєні методики або використовувати готові педагогічні рішення. Учитель має бути здатним аналізувати конкретну освітню ситуацію, виявляти проблеми, збирати необхідну інформацію, критично оцінювати наявні дані та на цій основі визначати доцільні способи педагогічного впливу. Це актуалізує значення дослідницького компонента професійної підготовки майбутнього вчителя початкової ланки освіти. Дослідницька діяльність у цьому контексті не повинна розглядатися виключно як підготовка курсових, кваліфікаційних чи інших академічних робіт. Її значення є ширшим: дослідницькі вміння створюють основу для систематичного осмислення педагогічної практики, професійної рефлексії та прийняття обґрунтованих педагогічних рішень.

Проблема формування дослідницької компетентності майбутніх учителів активно розробляється сучасними українськими та зарубіжними науковцями. Зокрема, А. Боровик та О. Дубініна розглядають дослідницьку компетентність майбутнього вчителя як інтегральну характеристику, пов’язану з готовністю і здатністю здобувати нові знання та застосовувати набуті знання, уміння і способи діяльності. У структурі дослідницької діяльності автори виокремлюють уміння формулювати мету й гіпотезу дослідження, опрацьовувати джерела, добирати методи та визначати практичну спрямованість дослідження [1, с. 14]. Такий підхід дає підстави

розглядати дослідницьку компетентність не як вузькоспеціалізовану характеристику науковця, а як складову професійної підготовки педагога.

Особливо важливо, що сучасні дослідження поступово зміщують акцент із навчання про дослідження на навчання через дослідження. Дослідницька підготовка майбутнього вчителя передбачає не лише ознайомлення з методологічними поняттями, класифікаціями методів та етапами наукового пошуку, а й створення ситуацій, у яких студент самостійно застосовує відповідні інструменти для розв'язання педагогічної проблеми.

Саме в цьому контексті доцільно розглядати освітній компонент «Основи науково-педагогічних досліджень». Його потенціал значно ширший за підготовку студентів до виконання курсової роботи. Знання об'єкта і предмета дослідження, мети й завдань, гіпотези, методів дослідження, способів аналізу та представлення результатів є необхідними, але самі по собі ще не забезпечують сформованості дослідницької компетентності. Студент може правильно відтворити визначення поняття «гіпотеза», назвати основні методи педагогічного дослідження або відтворити послідовність його етапів, але водночас відчувати труднощі під час відповіді на практичне запитання: «Що саме мені потрібно дослідити в цій педагогічній ситуації, і як я можу це зробити?» Саме перехід від відтворення методологічних знань до їх функціонального застосування є, на нашу думку, одним із ключових завдань дослідницької підготовки майбутнього педагога.

Важливо визначити принципову відмінність між методологічною обізнаністю та дослідницьким способом професійного мислення. У першому випадку студент знає, як називається певний метод або етап дослідження. У другому – він розуміє, для чого, коли і як цей інструмент може бути використаний для вирішення конкретної професійної проблеми. У такому розумінні дослідницький підхід до професійної підготовки майбутніх учителів передбачає поступове формування певного алгоритму професійного мислення:

педагогічна ситуація → виявлення проблеми → дослідницьке запитання → визначення необхідних даних → добір методів → збір та аналіз даних → інтерпретація результатів → педагогічне рішення → рефлексія.

Перспективним, на нашу думку, є використання в межах ОК «Основи науково-педагогічних досліджень» мікродосліджень педагогічної практики. На відміну від повномасштабного академічного дослідження, мікродослідження може бути обмежене конкретною проблемою, невеликою кількістю учасників та одним або кількома методами збору даних. Проте воно дає змогу здобувачеві освіти неодноразово пройти основні етапи дослідницького циклу в доступному для його рівня форматі.

Наприклад, майбутнім учителям можна запропонувати педагогічну ситуацію: під час уроків частина учнів систематично не бере участі в обговоренні. Завдання студента в цьому випадку полягає не в тому, щоб одразу запропонувати методику підвищення активності, а спочатку поставити дослідницьке запитання: «Які чинники можуть впливати на участь учнів у навчальному обговоренні?». Наступним кроком стає визначення інформації, яку необхідно отримати, та добір відповідних методів – наприклад, структурованого спостереження, аналізу учнівських робіт, короткого опитування чи бесіди. Таким чином, здобувач освіти опановує принципово важливу для професійної діяльності послідовність: не «проблема – готовий рецепт», а «проблема – запитання – дані – аналіз – рішення». Подібний підхід відповідає логіці research-based teacher education, у межах якої дослідницька діяльність пов’язується з розвитком здатності майбутнього вчителя критично осмислювати власну практику та використовувати результати досліджень для професійних рішень. У сучасних дослідженнях наголошується, що дослідницьке навчання має сприяти поєднанню теоретичних знань із практикою, розвитку критичної рефлексії та здатності оцінювати якість і практичну значущість отриманих результатів [3; 4].

Для майбутнього вчителя початкової школи ця проблема має особливе значення. Дослідницька діяльність молодших школярів є важливим складником їхньої навчально-пізнавальної діяльності, а отже, педагог повинен не лише сам володіти дослідницькими вміннями, а й бути готовим створювати умови для їх розвитку в дітей. Сучасні українські дослідження у сфері початкової освіти акцентують увагу на дослідницькій компетентності учнів та можливостях дослідницько орієнтованого навчання. Зокрема, І. Ліпчевська визначає цифрові технології як складову

дидактичного середовища, в якому може вибудовуватися логіка дослідницької діяльності молодших школярів [2, с. 133].

Підготовка майбутнього вчителя до організації дослідницької діяльності учнів логічно передбачає його власну дослідницьку підготовку. Учитель, який сам сприймає дослідження лише як формальну вимогу до курсової роботи, матиме обмежені можливості для формування дослідницької культури своїх учнів. Натомість досвід власної дослідницької діяльності дає майбутньому педагогу можливість краще зрозуміти логіку постановки запитань, пошуку інформації, перевірки припущень, аналізу результатів і рефлексії. Це засвідчує, наскільки важливим напрямом удосконалення викладання ОК «Основи науково-педагогічних досліджень» є систематичне включення до її змісту мікродосліджень педагогічних ситуацій, аналізу реальних освітніх даних, дослідницьких кейсів тощо. Важливо, щоб студент не лише виконував окремі дослідницькі завдання, а послідовно набував досвіду проходження повного циклу дослідницької діяльності, рухаючись від малих форматів до великих проєктів і повноцінних дослідницько-пошукових робіт.

Таким чином, дослідницький підхід розширює традиційне розуміння професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, поєднуючи методологічні знання з їх практичним застосуванням. У межах ОК «Основи науково-педагогічних досліджень» доцільно змістити акцент із відтворення студентами понятійного апарату та алгоритмів дослідження на формування здатності самостійно ставити запитання до педагогічної практики, визначати необхідні дані, добирати методи їх отримання й аналізу, критично інтерпретувати результати та використовувати їх для прийняття обґрунтованих педагогічних рішень. Перспективність такого підходу полягає в тому, що дослідницька діяльність, відповідно до вимог освітнього законодавства України і запитів часу, перестає бути винятково академічною вимогою і стає складовою професійної культури майбутнього вчителя початкової школи.

Список використаних джерел:

1. Боровик А. О., Дубініна О. В. Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2023.

Вип. 24 (53). С. 10–23. DOI: https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24(53)-10-23

2. Ліпчевська І.Л. Дидактичний потенціал цифрових технологій щодо формування й розвитку дослідницької компетентності учнів початкової школи. *Acta Paedagogica Volynienses.* 2026. № 2. С. 131–137. DOI: https://doi.org/10.32782/apv/2026.2.18

3. Schweinberger K., Näpfli J., Wullschleger A. Research-based learning in teacher education: enhancing reflection skills as a key to perceived usefulness of evidence-informed practice. *Zeitschrift für Bildungsforschung*. 2026. Vol. 16. P. 171–188. DOI: https://doi.org/10.1007/s35834-025-00527-z

4. Schröder A. I., Cammann F., Darge K., et al. Development of student teachers' research competence in the context of research-based learning: a longitudinal study on the effects of an e-learning-supported intervention. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*. 2025. Vol. 28. P. 1525–1548. DOI: https://doi.org/10.1007/s11618-025-01342-y